

եւ ահա ինչպէս. Անտոնեան միաբանութիւնն որ ի սկզբանէ հետէ՝ Կիլիկիոյ կաթողիկոսական իշխանութենէ կախում ունէր, ինչպէս կարող էր այնպիսի փոխադրութեան ձեռնարկելու՝ առանց ընդունելու նախապէս հրաման եւ արտօնութիւն առանկ մէկ նշանաւոր ձեռնարկութեան:

Երկրորդ խորհրդածութիւնն ալ այս է. Անտոնեան Հարց ինչպէս կրնան պարարտուլ որ լուծութիւն պահած էին Չմանաեանց փոխադրութիւն ընելու ժամանակն, միմե է պարտաւոր չէին յայտնելու Չմանաեանց որ իրենց արգելէ ըրեր են փոխադրութիւնն ի Հռովմ լուսաւորչոյ վանքն: Անտոնեան Հարց վերջէն՝ երբ կատարեր են Չմանաեանց փոխադրութիւնն, ելեր յայտնէր են ինքն ըրած են արգել փոխադրութիւնն. առեւ լաւ չէր արգելք իրենց առաջուան լուծութիւն պահէին, այն ստեւն ոչ Չմանաեանց եւ ուրիշ ոչ զր տեղեակ պիտի ըլլար այսպիսի մէկ մեծ շփոթութեան:

Երկրորդ խորհրդածութիւն. Եթէ Անտոնեան Հարց յարգելէ էին այն մարմիններն որ Տէրէ Բերմի ձեռքէ ելլէին վերջ, իրենց քովն կը պահէին գտնուէր ի Հռովմ. արգել չարգելէն. ինչն Հռովմայն Ս. Լուսաւորչի վանքն ալ իտալական Տէրութեան վաճառած ժամանակին Անտոնեան Հարց, ինչպէս հասած էին անկէ, ինչ որ ունէին կահ եւ կարասիք եւ Կ. Պոլսն փոխադարձ. ինչն կրնած թողուցին հոն իրենց յարգելէ այդ մարմինքն եւ չփոխադրեցին յԱրեւել կամ ի Կ. Պոլսն եւ կամ իրենց միւս վանքն Պէլլիսայոյ ի Լիբանոն, ինչ պատշաճութիւն կար մարմիններուն այն չէնքին մէջ մնալ, երբ իտալական Տէրութիւնն այդ չէնքն Տպարտի պիտի վերածէ:

Այսպիսի գործութեանքն ուղեցի եւ հրաւիրել ճշմարտութիւնն ուղղ ածնիքն, որ հետազոտեն եւ իրենց անաշու. քննութեամբ հետաճուաւ ըլլան եւ երեւան հասնեն եղելութիւնն պարզապէս ինչպէս տեղի ունեցած է:

ՄԵՍՐՈՊ Գ. ՈՒՂՈՒՄԸՆԱՆ

Ա Ս Տ Ո Ւ Ր Յ Ո Ւ Ր Ա Վ Ա Ն

Հ Ո Ր Ո Ս Տ Ն, Զ Ի Գ Ո Ս Տ Ն Ե Ն Ի Ր Ե Ն Ի Ր Ե Ն Ի Ր Ե Ն
Պ Ե Ր Մ Ա Վ Ա Ս Տ Ն Ի Ր Ե Ն Ի Ր Ե Ն Ի Ր Ե Ն Ի Ր Ե Ն
Տ Ն Ե Ն Ե Ն Ս Ե Ն Ե Ն Ե Ն Ե Ն Ե Ն Ե Ն Ե Ն Ե Ն Ե Ն

(Հարաւստիւն)

7. Պարտաւոր (Բարտաւոր), Հարտաւոր (Հարտաւոր),
Հարտաւոր, Տարտաւոր (Տարտաւոր), Արտաւոր (Արտաւոր):

Ա. Պարտաւոր (Բարտաւոր): Ստացմանստ Բ. Թագաւորութեանը 24 տարին նամիկէն գաղով՝ Պարտաւոր հանդիպեցան եւ հոն 27 իշխաններէ հարկ առաւ: Ասէ ետքն Ամաղաւ ըստածներուն երկրի գնաց, ի մասնաւոր Արաբիա եւ Հարհար «Իլաւ»: Թագաւորութեանը 30 տարին Թագաւորին տուրտանը՝ Դարիւն-Ալաւը՝ Եւրոպիայէ Պարտաւոր իլաւ. այս առթիւ բնականաբար «Երկրի

Թագաւորները, անոր պարգեւներ կամ ըստ Առաքտանաց ըմբռնան հարկ խաւրեցին. քանի որ Ապարտաւոր տեղի աւանուցան եւ բուխիշներն Առաքտանան գերի տարուցան: Յաջորդ տարին Ստացմանստ գաղանալ Պարտաւոր եկաւ եւ հոն 3 մեծ եւ 27 չընկող փոքր քաղաքներն առաւ եւ դարձեալ նամիկ «Իլաւ»: Սամսիրաման Բ. Պարտաւոր հետեւեալ կերպով կը յիշէ անուանց շարքին մէջ. Միտիարա, Մուսիւր, Ման, Վարտաւոր, Տարաւ: Այս առէն երկրիները կտորէ ի ի հարկ տալին: Մանսիրամանութիւնը ծանօթ չեն՝ Առաքտանի Պարտաւորի հետ ունեցած պատերազմներուն վրայ՝ որ տեղի ունեցան Ռամանսիրարի Գ. ի եւ Տիգրաւիսիպիդեան Գ. ի ստեւները: Պարտաւոր միշտ ուրիշ նուաճեալ երկրներու հետ կը յիշուի, այսպէս Ռամանսիրարի Գ. ի քով. «... Մեհու, Մաղաւ, Գիդիլուսուր, Մուսնա, Պարտաւոր, Ալլարիւր, Արաղաւան, եւ Տիգրաւիսիպիդեան Գ. ի քով՝ «Բիտ-Մատար, Նիկու, Ռեֆեշ, Տարանգիս, Պարտաւոր, Բիտ-Չատար, Բիտ-Արաղաւան, Բիտ-Ապարի, եւ քիչ մը տարներով՝ Բիտ-Կիթոնի մէջ՝ «Բիտ-Տարանգիս, Պարտաւոր, Բիտ-Ապարի»: Երկրիներու ուրիշ ընդհակ մէն եւ Սարգիսի Գլանի արձանադրութիւնը, որուն մէջ Պարտաւոր նմանապէս կը յիշուի. «... Նամիկ, Ելլիպի, Բիտ-Համան, Պարտաւոր, Ման, Ռարաւաւ, Սարգիսի Պարտաւոր ընդարձակեց՝ անոր հետ կցելով նախ մարտկան Նիկուսմա դաւառէն վեց քաղաքները, զոր ինքը նուաճած առաւ եւ, եւ երկրորդ՝ Եւրոպայի քաղաքը, որուն վրայ նոյն ստեւն Հեպա-Հարի կ'իշխէր: Պարտաւոր ի մէջ այլոյ՝ Անգաւի, Պաշիւրի, Ելլիպիի եւ Բարալիկան Արամիցեաց հետ մասնակցած էր այն մեծ նիզամիկութեան, զոր Ելաւ կազմած էր Առաքտանացոյ դէմ՝ Անհհրիկի ստեւն:

Նամիկի մը մէջ (K 529) կը խոսուի Պարտաւորի, Մեհուի եւ Կուսի արտածած ճայիկներուն վրայ: Արգէն դասական հեղինակներէն ծանօթ է մեզ որ մարտկան դաշտավայրերը, որոնց արգելէն եւ նաեւ Պարտաւոր (ըլլալով մարտկան Արապատանի մէջ), ի հնուց նշանաւոր էին իրենց ձիարուծութեամբը:

Բարշուալ անունը կը գտնուի նաեւ վանեան արձանագրութեանց մէջ, այսպէս Սէյի քով՝ Թ. XXXIX, 12, 13 եւ Խարապոնիսի նորադիւն սեւան վրայ, որ գտնուեցաւ զերմանական-հայկական արշաւանքի ստեւն: Արձան կանգնած են Խարապոնի եւ Մեհուսա՝ իրենց այս երկրին (Բարշուալէ) վրայ տարած յաղթութիւնը յաւերժացնելու համար: Այս սիւնէն ի կ'իմանանք որ Բարշուալ իրաւել Առաքտանի կը վերաբերէ՝ Սաղմանաստ Բ. ի ձեռքը նուաճելն սիւնեալ:

Առաքտանեայ արձանագրութիւններէն կը ծանօթ անանք Պարտաւորի երեք քաղաքներուն: Առաջինն է Բարշուալ. տարակոյ չկայ որ Սեւա Կոթոնին Բուշուսն նոյն է Տիգրաւիսիպիդեան Գ. ի քով Բարշուալ եւ Սարգիսի քով Բարշուալ անուն երկրին հետ: Տիգրաւիսիպիդեան Գ. ի արձանագրութեանց մէջ Բուշուալ միշտ նիկարայի եւ Արիար-մի միջեւ Բուշուալ քաղաքն է՝ առ հասարակ մարտկան երկրիներու երկայն մէկ ցանկին մէջ, իսկ